

„Našlaičiams vaikams reikalinga pagalba“: pamestinukų žindyvės Vilniuje XVIII amžiaus antroje pusėje

MARTYNAS JAKULIS

Vilniaus universitetas

El. paštas martynas.jakulis@if.vu.lt

Raktiniai žodžiai: žindyvės, pamestinukai, globa, skurdas, Vilnius, XVIII amžius.

XVIII a., keičiantis vaikystės sampratai ir vaiko vaidmeniui šeimoje, kito ir požiūris į praktiką samdyti žindynes¹. Tokią tėvų elgseną kritikavo tiek filosofai (pavyzdžiui, Jeanas-Jacques'as Rousseau), tiek medikai (pavyzdžiui, Johannas Peteris Frankas ar Williamas Cadoganas), tiek visuomenės veikėjai, tvirtinę, kad būtent motinos pienas idealiausiai tinka kūdikiui². Nors ilgainiui ši praktika – visų pirma elito sluoksniuose – pamažu prarado populiarumą, vis dėlto pamestinukams žindyvių atliekamas darbas išliko gyvybiškai būtinas, nes iki pat XIX a. pabaigos nepavyko sukurti patikimų ir saugių kūdikių maitinimo metodų, galėjusių pakeisti įprastą žindymą³.

- 1 Ph. Ariès, *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*, translated by R. Baldick, New York: Alfred A. Knop, 1962, p. 478–479; V. Fildes, *Wet Nursing: A History from Antiquity to the Present*, Oxford and New York, 1988, p. 111.
- 2 G. D. Sussman, *Selling Mothers' Milk: The Wet-Nursing Business in France, 1715–1914*, Urbana–Chicago–London, 1982, p. 27; M. Lindemann, Love for Hire: The Regulation of the Wet-Nursing Business in Eighteenth-Century Hamburg, in: *Journal of Family History*, 1981, Vol. 6, No. 4, p. 380–381; V. Fildes, The English Wet-Nurse and Her Role in Infant Care 1538–1800, in: *Medical History*, 1988, Vol. 32, p. 143. Tai, kad naujosios nuostatos bent jau iš dalies buvo perimtos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenės (ar buvo apskritai žinomos), atspindi kunigo Juozapo Legovičiaus veikalas, kuriame teigiama, jog žindyti savo kūdikį yra kiekvienos motinos pareiga (*karmić powinna*), o žindyvės turėtų būti samdomos tik išimtiniais atvejais, jeigu motina serga ar negali žindyti dėl kitų priežasčių. Žr. J. Legowicz, *Stan małżenski, czyli prawidła szczęśliwego między małżonkami pozycja y porządnego a chrześcianskiego wychowania dzieciak*, Wilno, 1787, p. 118–119.
- 3 G. D. Sussman, *op. cit.*, p. 11. Plačiau apie kūdikių maitinimo metodų raidą žr. G. Ven-

Neabejotina, kad pamestinukus Vilniuje maitindavusių žindyvių būta ir ankstesniais laikais, tačiau šių moterų vaidmuo reikšmingai pasikeitė XVIII a. antrojoje pusėje, kai padaugėjo miesto gatvėse, prie bažnyčių, špitolių, vienuolynų ar miestiečių namų durų tėvų paliktų vaikų⁴. Neatsitiktinai šiuo laikotarpiu Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio aplinkoje radosi iniciatyva iš vyskupijos lėšų mokėti atlygį pamestinukais besirūpinusioms moterims⁵. Ne-trukus prie šio sumanymo prisidėjo ir Vilniaus katedros klebonas Tomas Juozapas Stacevičius, žindyvių išlaikymui testamentu palikęs 8 000 auksinų⁶. Jokia ryškesnė organizacijos bruožas turinti institucija taip ir nebuvo sukurta ir tik XVIII–XIX a. sandūroje – greičiausiai paryžietiškojo *bureau des nourrices*, įkurto 1769 m.⁷, pavyzdžiu – bandyta įsteigti „žindyvių kontorą“ (*kantor mamek*) prie Vilniaus generalinės špitolės⁸. Nepaisant to, negausūs šaltiniai liudija, jog ši sistema veikė ir dešimtys pamestinukų atsidurdavo vilniečių, pasiryžusių dirbti šį darbą, namuose.

Žindyvių veikla XVIII a. Vilniuje nėra visiškai netyrinėta. Viena vertus, žindyvių vaidmuo išryškintas miesto labdaringų institucijų veiklos ir pamestinukų globos klausimams skirtuose tyrimuose, kurie parodė, jog esminį vaidmenį organizuojant žindyvių darbą Vilniuje atliko kunigai, vienuoliai ir vienuolės⁹. Kita vertus, Nedos Marcinkonytės straipsnyje, kuriame analizuota moterų darbo problematika XVIII a. Vilniuje, platesniame kontekste įvertinta galimybės dirbti tokio pobūdžio darbą ekonominė reikšmė miesto gyventojams¹⁰. Nepaisant to, ši išskirtinai moterišką darbą XVIII a. Vilniuje dirbdavu-

tura, 'Long Live the Bottle': The Rise of the French Bottle-feeding Industry in the Nineteenth Century, in: *Social History of Medicine*, 2019, Vol. 32, No. 2, p. 329–356.

- 4 Plačiau žr. M. Jakulis, Pamestinukų globa XVIII amžiaus Vilniuje, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 3: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: Iššūkiai. Laimėjimai. Netektys*, sud. R. Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius, 2016, p. 195–197.
- 5 E. Raila, *Ignotus Ignotas: Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis*, Vilnius, 2010, p. 154.
- 6 Vilniaus katedros klebono Tomo Juozapo Stacevičiaus testamentas (1772 m. balandžio 18 d.), Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (LMAVB RS), f. 318, b. 2311.
- 7 G. D. Sussman, *op. cit.*, p. 20; M. Lindemann, *op. cit.*, p. 385.
- 8 E. Einholm, *Organizacya dla szpitala generalnego wileńskiego*, Wilno, 1800, p. 33–34.
- 9 S. Rosiak, *Prowincja Litewska Sióstr Miłosierdzia: szkic z dziejów martyrologii Kościoła Katolickiego pod zaborem rosyjskim*, Wilno, 1933, p. 227–249; M. Jakulis, *op. cit.*
- 10 N. Marcinkonytė, Dirbanti moteris Vilniuje XVIII a.: galimybės ir darbo pobūdis, in: *Vilnius University Open Series: Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto studentų mokslo*

sios moterys dar nėra sulaukusios atskiro tyrimo, kuris yra aktualus bent dviem aspektais. Pirma, net ir šykštūs šaltiniai atskleidžia, kokios moterys tapdavo pamestinukų žindytėmis, kaip Vilniuje organizuota ir finansuota pamestinukų globa, kas laukdavo bent dalies vaikų po to, kai jie būdavo pakrikštijami vienoje iš miesto bažnyčių. Antra, šiuo tyrimu tikimasi prisidėti prie nuoseklesnės Vilniaus socialinės istorijos problemų, tokių kaip moterų darbo galimybės, šeimos gyvenimas ar parapijos reikšmė, analizės.

Problemos tyrinėjimuose pažymėta, kad ankstyvaisiais naujaisiais laikais buvo susiklosčiusios dvi žindytvių kategorijos. Pirmajai priskirtinos moterys, kurias samdydavo šeimos. Jos arba gyvendavo pas kūdikio tėvus, arba maitindavo vaikus savo namuose (dažniausiai kaime). Antrąją – ir kur kas mažesnę – kategoriją sudarė dažniausiai iš vargingiausių visuomenės sluoksnių kilusios moterys, žindydavusios pamestinukus¹¹. Pastarųjų moterų dirbamas darbas buvo suvokiamas kaip nepatrauklus, rizikingas, be to, joms būdavo mokamas mažesnis atlygis. Vis dėlto šių moterų (neretai ilgalaikiai) ryšiai su pamestinukų špitolėmis ir kitomis labdaros institucijomis lėmė tai, kad apie jas, jų gaunamą atlygį, darbo sąlygas ir kitus aspektus žinoma kur kas daugiau negu apie pirmosios kategorijos žindytves¹². Tai būdinga ir XVIII a. Vilniui. Iki šiol iš esmės nieko nežinoma apie vilniečių šeimų samdytas žindytves – tam reiktų išsamų egodokumentikos ir kitų privatų šeimos gyvenimą atspindinčių šaltinių tyrimo. Visgi du su Vilniaus vyskupijos administracija sietino nežinomo asmens sudaryti chronologiškai artimi (1789 m. gruodžio 15 d.¹³ ir 1790 m. pirmosios pusės¹⁴) registrai atskleidžia daugiau nei trijų dešimčių

darbai, 2021, Nr. 1, p. 48, 52.

- 11 G. D. Sussman, *op. cit.*, p. 22; V. Fildes, *The English Wet-Nurse*, p. 143.
- 12 V. Fildes, *The English Wet-Nurse*, p. 142.
- 13 Žindytvių ir pamestinukų registras (1789 m. gruodžio 15 d.), Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA), f. 694, ap. 1, b. 14, l. 221.
- 14 Pamestinukų žindytvių registras (ca. 1790 m.), LVIA, f. 694, ap. 1, b. 60, l. 58. Šaltinis nedatuotas, tačiau atsižvelgiant į tai, kad registras yra tarp kitų su Vilniaus špitolėmis susijusių 1790 m. šaltinių, taip pat į tai, kad jame minima žindytė Marijona Čeraškienė su Bazilijumi susituokė 1789 m. gegužės 24 d. (Vilniaus Šv. Jono bažnyčios santuokos metrikų knyga (1737–1796), LVIA, f. 604, ap. 10, b. 8, l. 268v), o dukterį Juozapą pakrikštijo 1790 m. kovo 14 d. (Vilniaus Šv. Jono bažnyčios krikšto metrikų knyga (1775–1792), LVIA, f. 604, ap. 10, b. 13, l. 280v), šis registras greičiausiai buvo sudarytas 1790 m. pavasarį. Be to, turint omenyje, kad šis registras yra įrištas kartu su Vilniaus špitolių dokumentacija, galima jį sieti su Šv. Roko špitole, kuri iki pamestinukams ir

žindyvių (*mamki*) ir jų globotų pamestinukų (*podrzutki, dzieci porzucone*) vardus, teikia duomenų apie šių moterų gyvenamąją vietą, šeiminių statusą ir uždarbį (žr. 1, 2 priedus)¹⁵. Šiuose šaltiniuose įrašyti žindyvių vardai atveria galimybę pasitelkti Carlo Ginzburgo ir Carlo Poni pasiūlytą priegią – iš pasikirų paminėjimų skirtingo pobūdžio vienalaikiuose šaltiniuose rekonstruoti individo socialinių ryšių tinklą¹⁶. XVIII a. antrosios pusės šaltiniai (parapijų krikšto ir santuokos metrikų knygos, špitolių dokumentacija, amatininkų ir miestiečių sąrašai), kuriuose pasirodo žindyvių ar jų sutuoktinių vardai, atveria galimybę atskleisti bent jau kai kuriuos dalies šį darbą dirbusių moterų socialinės padėties aspektus ir atkurti jų socialinių ryšių tinklo fragmentus.

Taigi šiuo straipsniu siekiama atskleisti, kokiomis aplinkybėmis ir kokios socialinės padėties moterys XVIII a. antrosios pusės Vilniuje imdavosi darbo, kuris amžininkų buvo suvokiamas ne tik kaip veikla, būtina gelbstint pamestinukų gyvybes, bet ir kaip krikščioniškos artimo meilės išraiška.

Žindyvių atranka. Žindyvių atrankoje dalyvaudavę dvasininkai, pasaulietinių institucijų pareigūnai ir medikai daugiausia dėmesio skirdavo keliems pagrindiniams kriterijams, kurie, kaip parodė Valerie Fildes tyrimas, keitėsi labai nedaug¹⁷. Viena vertus, vertintos fizinės būsimos žindyvės savybės. Visų pirma

našlaičiams skirtos Vaikelio Jėzaus špitolės atidarymo 1791 m. rudenį, panašu, buvo žindyvių darbo organizavimo centras.

- 15 Pamestinukų žindyvės minimos ir kituose šaltiniuose, tačiau, skirtingai negu minėtuose registruose, juose įvardijamas tik bendras jų skaičius (Duomenys apie rokitų špitolės personalą ir globotinius (1788), LMAVB RS, f. 43, b. 20590; Vilniaus špitolių generalinės vizitacijos aktas (1790), LMAVB RS, f. 43, b. 3641, l. 2v), pateikiami tik pamestinukų vardai (Lietuvos špitolių komisijos posėdžių protokolų knyga (1799), LVIA, f. 390, ap. 135, b. 3, l. 45, 46) arba nurodoma žindyvėms už darbą per metus išmokėta suma (Vilniaus Šv. Roko špitolės pajamų ir išlaidų registras (1786 m. gruodis–1787 m. rugsėjis), LMAVB RS, f. 43, b. 20589, l. 2).
- 16 C. Ginzburg, C. Poni, The Name and the Game: Unequal Exchange and the Historiographic Marketplace, in: *Microhistory and the Lost Peoples of Europe: Selections from Quaderni Storici*, ed. by E. Muir, G. Ruggiero, Baltimore, 1991, p. 5–6. Taip pat žr. pasvarstymus apie galimybę pritaikyti šią priegią Vilniaus socialinės istorijos tyrinėjimuose – D. Frick, What's in a Name? Conflict and the Common Weal, Unity and Diversity in the Early Modern City, in: *Social and Cultural Relations in the Grand Duchy of Lithuania: Microhistories*, ed. by R. Butterwick, W. Pawlikowska, New York and London, 2019, p. 13–27.
- 17 V. Fildes, *Wet Nursing*, p. 1, 18–19, 29, 70.

tikrinta, ar moteris turi pakankamai patenkinamos kokybės pieno. Taip pat kreiptas dėmesys į pretendentės dirbti žindyve sveikatą: domėtasi, ar ji persirgusi raupais (manyta, kad įgytas imunitetas gali būti perduodamas žindomam kūdikiui), tikrinta, ar moteris neserga lytiškai plintančiomis ligomis, kurios galėtų sukelti pavojų kūdikiui. Be to, siekta šiam darbui atrinkti susituokusias, 25–30 metų sulaukusias ir paskutinį kartą prieš mažiau nei pusę metų gimdžiusias moteris. Kita vertus, daug dėmesio skirta pretendenčių moralei ir pamaldumui, nes manyta, kad su pienu kūdikiui perduodamos ir charakterio savybės¹⁸.

Labai panašius kriterijus, kurie turėtų būti taikomi samdomoms žindydėms, įvardijo ir kunigas Juozapas Legovičius, Vilniuje paskelbęs santuokinio gyvenimo klausimams skirtą veikalą. Gera žindylvė turinti būti visiškai sveika, blaivi, dievobaiminga ir pasižymėti konkrečiomis fizinėmis ir būdo savybėmis: būti giedro veido, turėti sveikas raudonas dantenas ir sveikus baltus dantis, nesiskūsti apetitu, jos elgsenai turėtų būti būdingas romumas ir guvumas, žindylvė, pasak autoriaus, neturėtų būti nei choleriška, nei labai baikšti, maloniai bendraujanti¹⁹. Visgi pažymėtina, kad Legovičiaus veikale neužsimenama apie mitybos ar kitokius apribojimus (pavyzdžiui, lytiškai nesantykiauti žindymo laikotarpiu), kurių turėtų paisyti žindydės²⁰.

Turimi šaltiniai neatskleidžia konkrečių kriterijų, kuriais turėjo būti vadovaujama atrenkant pamestinukų žindynes, lieka nežinoma, kiek aktyviai (ir ar apskritai) šiame procese dalyvaudavo medikai. Tiek moralinės, tiek fizinės būsimų pamestinukų žindynių savybės šaltiniuose apibūdinamos labai aptakiai, nesileidžiant į konkretesnes detales. Antai vyskupas Masalskis įpareigojo Šv. Jono parapijos kleboną Adomą Ancypą iš parapijiečių „atrinkti sveikas, tikėjimo ir artimo meilės kupinas žindynes“²¹. Po mažiau nei metų Vilniaus katedros klebonas Stacevičius testamentu tą patį kleboną ragino ieškoti šiam darbui tinkamų „dorų moterų“ (*uczciwe kobiety*)²². Vis dėlto tokia

18 M. Lindemann, *op. cit.*, p. 382–383; G. D. Sussman, *op. cit.*, p. 2; V. Fildes, *The English Wet-Nurse*, p. 165; V. Fildes, *Wet Nursing*, p. 20, 42, 73.

19 J. Legowicz, *op. cit.*, p. 119–120.

20 V. Fildes, *Wet Nursing*, p. 8; G. D. Sussman, *op. cit.*, p. 9.

21 Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio laiškas kunigui A. Ancypai (1771 m. liepos 30 d.), LMAVB RS, f. 273, b. 1646, l. 1.

22 Vilniaus katedros klebono Tomo Juozapo Stacevičiaus testamentas (1772 m. balandžio 18 d.), LMAVB RS, f. 318, b. 2311, l. 2.

nekonkreči šaltinių kalba tikrai nesuteikia pagrindo teigti, kad atrankos procesas nebuvo sudėtingas.

Šiame kontekste išsiskiria 1792 m. Vilniaus špitolių deputacijos kreipimasis į aštuonių mylių atstumu nuo Vilniaus veikusių parapijų klebonus dėl žindyvių, kurios suteiktų Vaikelio Jėzaus špitolėje globojamiems „našlaičiams vaikams reikalingą pagalbą“. Reikšminga tai, kad dirbti šį darbą buvo kviečiamos „motinos, kurios, dėl vienokių ar kitokių priežasčių netekusios vaiko, vis dar galėtų maitinti krūtimi“²³. Galbūt įvedant šį reikalavimą siekta užkirsti kelią kituose Europos kraštuose pastebimai tendencijai, kai žindyvėmis tapusios motinos esą apleisdavo savo pačių vaikus²⁴. Kita vertus, vis dar žindyti galinti mirusio vaiko motina kai kuriuose Europos kraštuose buvo laikoma idealia žindyve, nes ji galėdavo skirti visą dėmesį (ir pieną) globotiniui²⁵. Vis dėlto nėra duomenų, patvirtinančių, kad į šį galbūt ir anksčiau žinotą kriterijų, turėjusį reikšmingai apriboti galimybes rasti pamestinukų žindyvėmis dirbti galinčių moterų, būdavo atsižvelgiama ir Vilniuje. Bent jau Šv. Juozapo Arimatiečio ir Nikodemo parapijos mirties metrikų knygoje²⁶, kuri apima tyrimui aktualiausią laikotarpį (1789–1790), nepavyko rasti jokių duomenų apie mirusius žindyvių sąrašuose minimų moterų kūdikius.

Pamestinukų žindymas Vilniuje, lygiai kaip ir kituose Europos miestuose, galėjo būti suvokiamas kaip mažiau patrauklus darbas, o pagalbą beglobiams vaikams siekiantys užtikrinti dvasininkai galėjo susidurti su šį darbą galinčių ir norinčių dirbti moterų trūkumu. Taigi ir į tai, ar moteris atitinka visus kriterijus, galėjo būti žiūrima laisviau. Visgi net ir riboti šaltiniai liudija, kad tam tikrų kriterijų atrenkant žindynes iš tiesų būdavo laikomasi. Šaltiniuose niekur tiesiogiai neteigiama, kad šį darbą gali dirbti tik susituokusios moterys, bet, kaip matyti iš pavardžių rašybos formų, visos žindyvės buvo sukūrusios šeimas (žr. 1, 2 priedus). Gyvenimas santuokoje, matyt, galėjo būti suvokiamas kaip vienas iš moters moralaus ir doro gyvenimo įrodymų, be to,

23 Vilniaus vyskupijos konsistorijos administracijos protokolų registracijos knygos tęsinys (1792), Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (VUB RS), f. 57, b. B54-25, l. 93. Už nuorodą dėkoju doc. dr. Liudui Jovaišai.

24 M. Lindemann, *op. cit.*, p. 391.

25 V. Fildes, *Wet Nursing*, p. 54.

26 Vilniaus Šv. Juozapo Arimatiečio ir Nikodemo bažnyčios mirties metrikų knyga (1711–1737, 1750–1799), LMAVB RS, f. 318, b. 3109.

bent jau formaliai turėjo užtikrinti, kad tokia moteris pamestinukų neužkrės lytiškai plintančiomis ligomis (čia verta atkreipti dėmesį į tai, kad šaltiniuose niekur neužsimenama apie įgimtomis lytiškai plintančiomis ligomis sergančius pamestinukus, kurie galėjo kelti pavojų pačių žindyvių sveikatai²⁷). Be to, Šv. Jono parapijos krikšto metrikų knygos, apimančios 1775–1792 m., duomenys patvirtina, kad bent jau dalis pamestinukus maitinusių moterų iš tiesų buvo gimdžiusios palyginti neseniai. Pavyzdžiui, 1789 m. gruodžio 15 d. registre minima Jonienė Sadovskienė, greičiausiai, yra Marijona Stankevičiūtė, kartu su savo sutuoktiniu 1789 m. balandžio 5 d. pakrikštijusi dukterį Prancišką²⁸. Abiejuose registruose minima Teresė Kazlaitė Baranovskienė, labai tikėtina, su savo vyru Martynu sūnų Klemensą Juozapą krikštijo tų pačių metų lapkričio 24 d.²⁹ Antrajame registre minima Marijona Čeraškienė, maitinusi pamestinuką Martyną, savo dukterį Juozapą krikštijo 1790 m. kovo 14 d.³⁰ Dar vienas kriterijus, į kurį tikrai atsižvelgdavo žindynes Vilniuje samdydavę asmenys, – jų konfesinė priklausomybė. Neabejotina, kad tarp pamestinukų būta ne tik katalikų atžalų, tačiau jie būdavo krikštijami Vilniaus katalikų bažnyčiose ir atiduodami žindytėms katalikėms. Tai atspindėjo dar Viduramžiais įsitvirtinusių nuostatų, kad žindytės ir vaiko konfesinė priklausomybė turi sutapti, taikymą³¹.

Skaičius. Testamentu įsteigdamas fondaciją, kurios lėšomis turėjo būti teikiama pagalba pamestinukams, Vilniaus katedros klebonas Stacevičius numatė, kad šios sumos pakaks apmokėti šešių žindyvių, turėjusių maitinti vaikus dvejus metus, darbą³². Vis dėlto, atsižvelgiant į, kaip liudija net labai ribotą duomenys, ilgainiui pastebimai padidėjusį pamestinukų skaičių, iš Stacevičiaus skirtų lėšų galėjo būti apmokamas tik dalies žindyvių darbas. Taigi,

27 V. Fildes, *Wet Nursing*, p. 72. Plačiau apie tai žr. J. Sherwood, *Infection of the Innocents: Wet Nurses, Infants, and Syphilis in France, 1780–1900*, Montreal & Kingston, London, Ithaca, 2010.

28 Vilniaus Šv. Jono bažnyčios krikšto metrikų knyga (1775–1792), LVIA, f. 604, ap. 10, b. 13, l. 256v.

29 Ten pat, l. 270v.

30 Ten pat, l. 280v.

31 V. Fildes, *Wet Nursing*, p. 41.

32 Vilniaus katedros klebono Tomo Juozapo Stacevičiaus testamentas (1772 m. balandžio 18 d.), LMAVB RS, f. 318, b. 2311, l. 2.

siekiant išsaugoti kuo daugiau tėvų paliktų vaikų gyvybių, teko šiam tikslui skirti gerokai daugiau lėšų ir samdyti kur kas daugiau moterų.

Panašu, kad už žindyvių darbo organizavimą ir apmokėjimą atsakingi dvasininkai ir vienuoliai nevedė nuoseklios apskaitos (arba šaltiniai neišliko), todėl tik pavieniai paminėjimai atskleidžia, kiek pamestinukų konkrečios institucijos išlaikomos žindytės globodavo vienu metu (žr. 1 lentelę). Taigi, viena vertus, šie šaltiniai nepadedą rekonstruoti ilgesnį laikotarpį apimančių tendencijų. Kita vertus, nėra patikimų duomenų, kurie leistų pagrįstai tvirtinti, kad Šv. Roko špitolė 1788–1790 m. laikotarpiu iš tiesų buvo pagrindinė institucija, iš kurios lėšų būdavo mokamas atlygis pamestinukus globojusioms moterims, ir ar tuo metu mieste nebuvo kitų institucijų, išlaikydavusių žindytės.

1 lentelė. Pamestinukų žindyvių skaičius

Data	1788 m. birželio 22 d.	1789 m. gruodžio 15 d.	1790 m. kovo 24 d.	1790 m. pirmoji pusė	1799 m. balandžio 26 d.
Institucija	Šv. Roko špitolė	?	Šv. Roko špitolė	Šv. Roko špitolė (?)	Vaikelio Jėzaus špitolė
Žindyvių skaičius	15	27	27	19	26

Šaltiniai: LMAVB RS, f. 43, b. 20590, l. 1; LMAVB RS, f. 43, b. 3641, l. 2; LVIA, f. 694, ap. 1, b. 14, l. 221; LVIA, f. 694, ap. 1, b. 60, l. 58; LVIA, f. 390, ap. 135, b. 3, l. 45, 46.

Nepaisant minėtų trūkumų, šie duomenys vis dėlto yra bent iš dalies reikšmingi, nes atskleidžia išlikusių parapijų krikšto metrikų knygų teikiamų duomenų ribotumą. Pavyzdžiui, 1789 m. Šv. Jono ir Šv. Juozapo Arimatiečio ir Nikodemo parapijose buvo pakrikštyta 17 pamestinukų³³, nors tų pačių metų gruodžio 15 d. 27 žindytės rūpinosi 26 vaikais (dalis jų buvo įrašyti kaip mirę, kai kurios moterys maitino po du vaikus, todėl moterų ir pamestinukų skaičius nesutampa (žr. 1 priedą)). Kartu reikšminga tai, kad daugeliu atvejų nesutampa registruose minimų ir Šv. Jono parapijėje bažnyčioje pakrikštytų pamestinukų vardai (žinoma, reikia turėti omenyje, kad dalis vaikų galėjo mirti netrukus

33 M. Jakulis, *op. cit.*, p. 206.

po krikšto arba buvo pakrikštyti kitose bažnyčiose)³⁴. Taigi, pirma, šie skaičiai patvirtina, kad išlikusių Vilniaus parapijų krikšto metrikų knygų teikiami duomenys tik iš dalies atspindi šio reiškinių mastus. Antra, šie duomenys atskleidžia, kiek pamestinukų galėjo būti Vilniuje ir kiek moterų galėjo jais rūpintis vienu metu. Trečia, tai, kad dalis žindyvių globodavo ne vieną, o du kūdikius, kaip, pavyzdžiui, Elena Kolosovskienė, žindžiusi Marijoną ir Magdaleną (1. 11³⁵), galbūt liudija ir tai, kad, didėjant tėvų paliktų vaikų skaičiui, darėsi sunku rasti moterų, norinčių ir galinčių dirbti tokio pobūdžio darbą. Šiame kontekste neatitiktinis atrodo ir 1792 m. Vilniaus špitolių deputacijos kreipimasis į aplinkinių parapijų klebonus, kuriuo, panašu, bandyta išplėsti galimų žindyvių ratą.

Užmokestis. Vilniaus špitolių deputacijos kreipimesi akcentuota, kad šį darbą dirbančios moterys gaunančios dvigubą užmokestį: „[...] be amžinojo atlygio už šį krikščioniškos artimo meilės darbą, špitolės vyresnioji tokiai žindyvei kaip paskatą už [pamestinuko] maitinimą siūlo po 8 auksinus už kiekvieną [darbo] mėnesį.“³⁶ Būtent toks konkretus atlygis buvo siūlomas sąmoningai ir atspindėjo ilgalaikę tendenciją.

Kunigas Stacevičius, testamentu palikęs pinigų pamestinukų žindyvių išlaikymui, numatė, kad kiekviena iš jų už šį darbą turėtų gauti 80 auksinų kasmet³⁷, taigi po 6 auksinus 20 grašių kiekvieną mėnesį. Visgi jo sprendimas buvo netipiškas, nes, – bent jau kaip leidžia teigti turimi duomenys, – per visą aptariamą laikotarpį pamestinukų žindymams siūlomas atlygis išliko stabilus. Dar 1771 m. liepą rašytame laiške klebonui Ancypai vyskupas Masalskis nurodė, kad šį darbą dirbančioms moterims turėtų būti mokami 8 auksinai per mėnesį³⁸. Būtent tokia suma minima ir vėlesniuose šaltiniuose³⁹. Matyt, neatsitiktinai ir

34 Registruose nenurodoma, kada pamestinukas buvo atiduotas žindyvei, todėl nėra galimybių nustatyti, ar tikrai vaikas tuo pačiu vardu buvo pakrikštytas, pavyzdžiui, Šv. Jono parapijoje.

35 Čia ir toliau pirmasis skaičius nurodo priedo numerį, antrasis – eilės numerį.

36 Vilniaus vyskupijos konsistorijos administracijos protokolų registracijos knygos tęsinys (1792), VUB RS, f. 57, b. B54-25, l. 93–93v.

37 Vilniaus katedros klebono Tomo Juozapo Stacevičiaus testamentas (1772 m. balandžio 18 d.), LMAVB RS, f. 318, b. 2311, l. 2.

38 Vilniaus vyskupo Ignato Jokūbo Masalskio laiškas kunigui A. Ancypai (1771 m. liepos 30 d.), LMAVB RS, f. 273, b. 1646, l. 1.

39 Žr. 15 išnašą.

1786 m. gruodžio–1787 m. rugsėjo Šv. Roko špitolės išlaidų registre minima pamestinukų išlaikymui skirta suma (752 auksinai) taip pat be liekanos dalinasi iš 8⁴⁰. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad, skirtingai nei kituose kraštuose⁴¹, žindytės gyvenamoji vieta (miestas ar priemiestis) neturėjo įtakos užmokesčio dydžiui ir visoms moterims buvo mokama vienoda suma.

Atrodo, kad būtent 8 auksinų užmokestis buvo pasirinktas ir praktiniais sumetimais: pamestinukai moterų globoje atsidurdavo skirtingu metu, todėl būdavo paprasčiau atsiskaityti už atidirbtas savaites. Tai labai gerai matyti iš 1789 m. gruodžio 15 d. registre nurodytų atlygių, išmokėtų už dvi darbo savaites. Antai vienai iš žindytės, Onai Kazimierienei Žilinskienei, „už savaitę“ (*na tydzień*) buvo sumokėti būtent 2 auksinai (1. 26). Kita vertus, toks sprendimas buvo praktiškas ir dėl įprastai itin silpnos pamestinukų sveikatos ir dažnų ankstyvų mirčių. Būtent dėl šios priežasties Vilniaus špitolių deputacijos kreipimesi nurodyta, kad, kūdikiai mirus, žindytėi turi būti sumokama ne už visą mėnesį, bet už iki kūdikio mirties atidirbtą laiką, kuris, tikėtina, ir būdavo skaičiuojamas savaitėmis⁴².

Tai, kad užmokestis už šį darbą nekito bent kelis dešimtmečius, gali būti interpretuojama dvejopai. Viena vertus, panašu, kad tai atspindi tendenciją, kai už specifinės kvalifikacijos nereikalaujantį darbą – visų pirma moterims – ilgą laiką būdavo mokamas tas pats atlygis, o jo dydžio esmingai nekoreguodavo nei infliacija, nei kiti ekonominiai procesai⁴³. Kita vertus, dešimtmečiais nesikeitęs užmokestis galbūt atspindi ir ribotas moterų galimybes dirbti XVIII a. antrosios pusės Vilniuje. Nei rizikos, su kuriomis neišvengiamai susidurdavo šį darbą dirbdavusios moterys, nei dėl didėjančio pamestinukų skaičiaus šiuo laikotarpiu išaugęs žindytės poreikis, atrodo, nebuvo pakankamos priežastys kelti užmokestį. Šį reiškinį ankstyvųjų naujųjų laikų Anglijoje tyrinėjusi Fildes pažymėjo, kad ekonomiškai stipriuose šalies regionuose gyvenusios moterys turėdavo daugiau galimybių įsitraukti į darbo rinką ir būdavo kur kas mažiau

40 Vilniaus Šv. Roko špitolės pajamų ir išlaidų registras (1786 m. gruodis–1787 m. rugsėjis), LMAVB RS, f. 43, b. 20589, l. 2. Šios sumos būtų pakakę apmokėti 94 darbo mėnesius.

41 V. Fildes, *Wet Nursing*, p. 56.

42 Vilniaus vyskupijos konsistorijos administracijos protokolų registracijos knygos tęsinys (1792), VUB RS, f. 57, b. B54-25, l. 93v.

43 P. Scholliers, L. Schwarz, *The Wage in Europe Since the Sixteenth Century*, in: *Experiencing Wages: Social and Cultural Aspects of Wage Forms in Europe Since 1500*, ed. by P. Scholliers and L. Schwarz, New York and Oxford, 2003, p. 10.

suinteresuotos dirbti tokio pobūdžio darbą, todėl turėjo būti skatinamos didesniu užmokesčiu⁴⁴. Vilniuje tokių galimybių būta mažiau. Kaip parodė Marcinkonytės tyrimas, pavyzdžiui, mieste veikę vienuolynai moteris padieniams darbams samdydavo palyginti retai, daugiau galimybių užsidirbti jos turėdavo tik sezoninių žemės ūkio darbų laikotarpiu⁴⁵. Šiose institucijose nuolat tarnaujančios moterys galėjo uždirbti nuo 20 iki 32 auksinų per metus⁴⁶. Taigi bent jau dalis vilniečių, panašu, neturėdavo didelio pasirinkimo ir, siekdamos bent kažkiek prisidėti prie namų ūkio išlaikymo, imdavosi žindyti pamestinukus.

Lyginant su užmokesčiu, kuris moterims būdavo mokamas už kitokio pobūdžio darbus, atlygis už pamestinuko žindymą visgi nebuvo menkas. Vilniuje už darbo dieną moterims galėjo būti mokama nuo kelių iki keliolikos grašių, retais atvejais daugiau nei pusė auksino (15 gr.)⁴⁷. Taigi užmokestis už žindyvės darbo dieną (2 auksinai per savaitę arba kiek daugiau nei 8 gr. per dieną) buvo mažesnis už kitais darbais užsiimančių moterų. Vis dėlto jis buvo stabilus, nesusijęs su žemės ūkio darbų ciklu, o po gimdymo vis dar visa jėga negalinti dirbti ir savą vaiką turinti prižiūrėti moteris vis tiek galėjo prisidėti prie namų ūkio pajamų. Net ir nedidelės papildomos pajamos galėjo palengvinti neturtingos šeimos, kuriai, kaip rodo skurdo istorijos tyrinėjimai, dar vieno vaiko gimimas tapdavo nelengva našta⁴⁸, gyvenimą. Šio darbo ekonominę reikšmę moterims parodo tai, kad, mirus vienam globotiniui, greitai būdavo priimamas kitas. Pavyzdžiui, mirus Motiejienės Bobrovskienės žindytai Teresei, jau po kelių mėnesių (o gal ir greičiau) jos globoje atsidūrė Juozapas (1. 27, 2.7). Taip pat reikšminga tai, kad, nepaisant didelio pamestinukų mirtingumo, atlygis žindyvėms būdavo stabiliai mokamas ne vieną mėnesį⁴⁹. Kaip liudija žindyvėms atiduotų Vaikelio Jėzaus špitolės globotinių sąrašas (1799), be daugumos vaikų, atsidūrusių jų globoje prieš kelis mėnesius, da-

44 V. Fildes, *The English Wet-Nurse*, p. 161.

45 N. Marcinkonytė, *op. cit.*, p. 46.

46 Ten pat, p. 51.

47 Ten pat, p. 51–52.

48 R. Jütte, *Poverty and Deviance in Early Modern Europe*, Cambridge, 1994, p. 36–37.

49 Tik Stacevičiaus testamente nurodomas konkretus žindymo laikotarpis – dveji metai (LMAVB RS, f. 318, b. 2311, l. 2). Vilniaus špitolių deputacijos kreipimesi į klebonus šis laikotarpis nusakytas kur kas aptakiau: pamestinuką reikia žindyti tol, kol „kūdikis, be pieno, galės valgyti ir kitą maistą“ (VUB RS, f. 57, b. B54-25, l. 93v).

lis pamestinukų buvo maitinami metus ir ilgiau (tiesa, neaišku, ar tos pačios žindyvės), o dvi mergaitės gyveno pas žindyves jau trečius metus⁵⁰. Taigi pamestinuko žindymas, jeigu tik kūdikis nemirdavo labai anksti, didelio pasirinkimo dirbti kitą darbą neturinčioms moterims tapdavo, nors ir nedidelių, bet stabilių pajamų šaltiniu ir leisdavo sumažinti skurdo riziką.

Socialinė padėtis. Nors turimi šaltiniai atskleidžia daugiau nei tris dešimtis pamestinukus žindžiusių moterų vardų, visgi mažai ką galima pasakyti apie jų socialinę padėtį. Surinkti duomenys yra labai lakoniški, todėl iš esmės neįmanoma patikrinti ir istoriografijoje įsigalėjusio teiginio, kad pamestinukus maitindavo visiškai nuskurdusios ir iš žemiausių visuomenės sluoksnių kilusios moterys⁵¹. Vis dėlto net ir riboti šaltiniai leidžia rekonstruoti šių moterų socialinę padėtį bent jau kai kuriais aspektais.

Dalies moterų įvardijimas sąrašuose (pavyzdžiui, Jonienė Sadovskienė ar Motiejienė Bobrovskienė) atskleidžia jų sutuoktinių vardus. Visgi paminėjimai santuokos ar krikšto metrikų knygose nesuteikia jokių papildomų duomenų apie jų užsiėmimus. Daugiau žinoma apie vos trijų žindyvių sutuoktinius. Bazilijienė Čeraškienė įvardyta kaip kalvienė (*kowalowa*) (2.8), tačiau kalvis tokiu vardu neminimas cecho narių (1795)⁵² ar Vilniaus naujųjų miestiečių sąrašė. Visgi pastarajame sąrašė minimas Onos Mikalojienės Lapkovskienės sutuoktinis – iš Slanimo pavieto kilęs druskos pirklys, 1785 m. vasario 21 d., dar iki santuokos (spalio 30 d.)⁵³, tapęs Vilniaus miestiečiu⁵⁴. Marijonos Steponienės Svialockienės sutuoktinis, su kuriuo ji buvo susilaukusi bent vieno sūnaus – Lauryno Baltramiejaus, pakrikštytas Šv. Jono bažnyčioje 1787 m. rugpjūčio 15 d.⁵⁵, – neminimas Vilniaus naujųjų miestiečių sąrašė, tačiau žino-

50 Lietuvos špitolių komisijos posėdžių protokolų knyga (1799), LVIA, f. 390, ap. 135, b. 3, l. 45, 46.

51 Pavyzdžiui, žr. V. Fildes, *Wet Nursing*, p. 148, 157.

52 Vilniaus miesto tarybos aktų ir protokolų knyga (1794–1795), LVIA, f. SA, b. 5152, l. 486v–491.

53 Vilniaus Šv. Jono bažnyčios santuokos metrikų knyga (1737–1796), LVIA, f. 604, ap. 10, b. 8, l. 251v.

54 *Vilniaus naujieji miestiečiai 1661–1795 metais: sąrašas*, sud. A. Urbanavičius, Vilnius, 2009, p. 480, Nr. 3967.

55 Vilniaus Šv. Jono bažnyčios krikšto metrikų knyga (1775–1792), LVIA, f. 604, ap. 10, b. 13, l. 220.

ma, kad 1795 m. jis priklausė mūrininkų cechui⁵⁶. Žinoma, duomenys yra pernelyg riboti, kad būtų galima daryti kokius nors apibendrinimus apie žindyvių socialinę padėtį. Visgi šios menkos užuominos leidžia bent jau pagrįsčiau spėti, kad pamestinukus Vilniuje žindžiusios moterys nebūtinai buvo kilusios iš pačių žemiausių visuomenės sluoksnių, juoba kad tarp jų būta ir tokių, kurios gyveno nuosavuose namuose (Elena Motiejienė Dukštienė (1. 18, 2.4) ir Magdalena Petelčicienė (2.15)).

Šio reiškinių tyrinėtojos (-ai) jau seniai atkreipė dėmesį į tai, kad tiek pamestinukus, tiek santuokoje gimusius vaikus žindydavusios moterys dažniausiai gyvendavo kaime⁵⁷. Gyvenimas kaime anuomet buvo suvokiamas kaip naudingesnis vaikams visų pirma dėl grynesnio oro ir apskritai sveikesnės aplinkos⁵⁸. Atsižvelgiant į visa tai, dėsningas atrodo Vilniaus špitolių deputacijos įpareigojimas per aštuonias mylias nuo sostinės nutolusių parapijų klebonams tarp savo parapijiečių ieškoti žindyvių Vaikelio Jėzaus špitolės globotiniams. Iš kaimo vietovių kilusių žindyvių reikšmę liudija ir tai, kad Eliasas Einholmas savo sudarytuose žindyvių kontoros, turėjusios veikti prie Vilniaus generalinės špitolės, nuostatuose apgailestavo, jog lytiškai plintančios ligos, nors ir yra mažiau paplitusios kaimuose nei miestuose, vis dėlto „jau randasi ir [kaimo] pirkiose“⁵⁹, o dėl to esą darosi sunku rasti šiam darbui tinkamų moterų.

Vis dėlto žindyvių registrai liudija, kad visos šį darbą dirbusios moterys buvo daugiausia priemiesčių gyventojos (žr. 1, 2 priedus). Taigi galbūt abu šaltiniai atspindi, kad tuo metu pasirūpinti tėvų paliktais vaikais dar pakakdavo mieste arba priemiesčiuose gyvendavusių moterų. Savo ruožtu 1792 m. Vilniaus špitolių deputacijos kreipimasis gali būti interpretuojamas dvejopai. Pirma, jis galbūt liudija tai, kad tuo metu mieste jau trūko šį darbą dirbti galinčių ir norinčių moterų. Antra, kreipimasis gali atspindėti ir tai, kad už labdaringos veiklos reformavimą atsakingos institucijos tuo metu jau siekė keisti įprastas pamestinukų globos praktikas. Kad beglobiai kūdikiai iš Vilniaus bū-

56 Vilniaus miesto tarybos aktų ir protokolų knyga (1794–1795), LVIA, f. SA, b. 5152, l. 490v.

57 M. Lindemann, *op. cit.*, p. 385; V. Fildes, *The English Wet-Nurse*, p. 144; G. D. Sussman, *op. cit.*, p. 2.

58 G. D. Sussman, *op. cit.*, p. 29.

59 E. Einholm, *op. cit.*, p. 33–34.

davo atiduodami maitinti kaime gyvenusioms žindyvėms, liudija jau vėlesni šaltiniai⁶⁰. Visgi tai nereiškia, jog pamestinukai neatsidurdavo kaimuose dar XVIII a. pabaigoje.

Visos moterys, išskyrus jau minėtas Eleną Motiejienę Dukštienę ir Magdaleną Petelčicienę, kurios gyveno nuosavuose namuose, buvo nuomininkės, gyvenusios daugiausia Vilniaus priemiesčiuose. Vis dėlto trūksta gyvenimo sąlygų XVIII a. Vilniuje tyrimų, kad būtų galima argumentuotai teigti, jog gyvenimas priemiesčiuose koreliavo su žemesne individų socialine ar turtine padėtimi.

Pamestinukų žindyvėmis dirbusias moteris su miestu siejo ne tik gyvenamoji vieta. Svarbu ir tai, kad dalis jų tuokėsi ir krikštijo vaikus būtent parapijėje Šv. Jono bažnyčioje⁶¹. Be to, bent dvi registruose minimos žindyvės – Ona Arcimovičiūtė Lapkovskienė⁶² ir Magdalena Petelčicienė⁶³ – buvo keturių Šv. Jono bažnyčioje pakrikštytų kūdikių krikštamotės. Viena vertus, tai rodo, kad bent jau dalis moterų nebuvo laikinos migrantės, atvykusios į Vilnių būtent dėl galimybių dirbti šį darbą (tokia tendencija matoma kituose miestuose⁶⁴). Kita vertus, tokie, nors ir labai riboti, duomenys liudija, kad šios moterys galėjo būti pažįstamos Šv. Jono bažnyčios klebono ir kitose miesto bažnyčiose tarnavusių dvasininkų. Galbūt tai ir atskleidžia, kaip jos galėjo sužinoti apie galimybę dirbti šį darbą. Atrodo, skirtingai negu Paryžiuje, Madride ir kituose Europos miestuose, Vilniuje nebuvo kokios nors konkrečios viešos vietos (aikštės) ar būtent tokią veiklą vykdžiusios institu-

60 Vaikų, atiduotų žindyvėms į kaimą, registras (1838–1839), LMAVB RS, f. 318, b. 17177.

61 Pavyzdžiui, 1785 m. spalio 30 d. Ona Arcimovičiūtė susituokė su Mikalojumi Lapkovskiu, o 1789 m. gegužės 24 d. Marijona Jatkovskaitė – su Bazilijumi Čeraška (Vilniaus Šv. Jono bažnyčios santuokos metrikų knyga (1737–1796), LVIA, f. 604, ap. 10, b. 8, l. 251v, 268). Bažnyčioje vaikus krikštijo, pavyzdžiui, Martynas ir Teresė Baranovskiai (1789 m. lapkričio 24 d.), Jonas ir Teresė Sadovskiai (1789 m. balandžio 5 d.), Andriejus ir Elena Mnichovičiai (1790 m. kovo 7 d.) ar Bazilijus ir Marijona Čeraškos (1790 m. kovo 14 d.) (Vilniaus Šv. Jono bažnyčios krikšto metrikų knyga (1775–1792), LVIA, f. 604, ap. 10, b. 13, l. 496, 523, 541, 543).

62 Vilniaus Šv. Jono bažnyčios krikšto metrikų knyga (1775–1792), LVIA, f. 604, ap. 10, b. 13, l. 161 (1785 m. kovo 23 d.), 271 (1789 m. gruodžio 7 d.).

63 Ten pat, l. 166 (1785 m. liepos 3 d.), 215 (1787 m. birželio 10 d.).

64 E. Canepari, *Women on Their Way: Employment Opportunities in Cosmopolitan Rome*, in: *Female Agency in the Urban Economy: Gender in European Towns, 1640–1830*, ed. by D. Simonton and A. Montenach, New York and London, 2013, p. 207.

cijos (paryžietiškojo *bureau* atitiktens)⁶⁵, kur rinktūsi žindyvėmis norinčios tapti moterys. Labiausiai tikėtina, kad Vilniuje jas dirbti šį darbą kviesdavo patys dvasininkai ar kiti atsakingi asmenys. Svarbu ir tai, kad kai kurios žindyvės gyveno tuose pačiuose namuose (pavyzdžiui, Agota Kostrovskienė ir Marijona Krupovisienė gyveno pas Stacevičių, Jonienė Tšėčiakovienė ir Mykolienė Voičėchovičienė – pas žvejį Andžejevskį (1. 10, 15, 22, 23)). Tai gi žinios apie galimybę dirbti tokį darbą galėjo skliti ir per kaimynystės ar draugystės ryšius.

Išvados. XVIII a. antrojoje pusėje Vilniuje labai padidėjus pamestinukų skaičiui, žindyvių atliekamas darbas, kuris amžininkų buvo laikomas ir krikščioniškos artimo meilės išraiška, įgijo didelę reikšmę. Fragmentiški duomenys liudija, kad šiam darbui būdavo atrenkamos ištekėjusios, neseniai gimdžiusios katalikės, o vienu metu galėjo būti įdarbintos nuo keliolikos iki kone trijų dešimčių moterų. Tyrimas parodė, kad per visą aptariamą laikotarpį pamestinukų žindyvėms buvo mokamas vienodas 8 auksinų mėnesinis atlygis. Jo nekoregavo nei infliacija ar kiti ekonominiai procesai, nei, didėjant beglobių kūdikių skaičiui, išaugęs tokio pobūdžio darbą dirbti galinčių ir norinčių moterų poreikis. Visgi pamestinukų žindymas užtikrindavo, nors ir ne itin dideles, tačiau stabilias ir, – jeigu globotinis nemirdavo anksti, – palyginti ilgalaikes pajamas. Šaltiniai atskleidžia, kad bent jau kai kurios pamestinukas globojusios moterys buvo amatininkų ar pirklių žmonos, ne vienerius metus gyvenusios Vilniuje ir jo priemiesčiuose, o ne, kaip buvo įprasta kituose Europos kraštuose, kaime, krikštijusios savo ir kitų miesto gyventojų vaikus parapinėje Šv. Jono bažnyčioje. Vis dėlto duomenys apie šių moterų socialinę padėtį yra nepakankami, todėl nėra galimybių patvirtinti, kad XVIII a. Vilniuje, kaip ir kituose Europos miestuose, pamestinukus žindydavo nuskurdusios ir iš žemiausių visuomenės sluoksnių kilusios moterys.

65 E. Canepari, Work and Mobility, in: *A Cultural History of Work in the Age of Enlightenment*, ed. by D. Simonton and A. Montenach, London–New York–Oxford–New Delhi–Sydney, 2020, p. 172–173; V. Fildes, *Wet Nursing*, p. 18.

“Relief Necessary for the Orphaned Children”: Wet-Nurses for Foundlings in Vilnius in the Second Half of the Eighteenth Century

MARTYNAS JAKULIS

Keywords: wet-nurses, foundlings, care, poverty, Vilnius, eighteenth century.

Summary. The article focuses on the wet-nurses for foundlings in Vilnius in the second half of the eighteenth century when the number of children abandoned by their parents grew significantly. Wet-nurses who nursed foundlings have already received some attention in previous historiography, however, there have been no attempts to more thoroughly explore who were the women employed by hospitals and other charitable institutions as wet-nurses, what were the conditions of their employment, and how important could the income earned from this work have been in supporting their households. The research, based primarily on two distinct lists of foundlings and wet-nurses from 1789 and 1790 (see appendices), reveals that the wet-nurses were married Catholic women who had given birth several months earlier. The sources show that, throughout the second half of the eighteenth century, their monthly payment of 8 zlotys remained unchanged despite inflation or other economic processes as well as the increase in demand of women able and willing to work as wet-nurses for foundlings when the numbers of abandoned children grew significantly. Nevertheless, such employment provided women with, albeit low, but permanent and—if the nursling did not perish early—lasting income. The research demonstrates that at least some of the wet-nurses were married to artisans and merchants, and resided in Vilnius and its suburbs, not, as was usual in other European regions, the countryside, although there are indications in later sources that foundlings were actually placed with nurses of the surrounding countryside. The registers of baptisms and marriages reveal that at least some of these women were married, baptized their own children at the parish church of St John, and acted as godmothers to the children of other parishioners. However, the data on the social status of women employed as wet-nurses for foundlings is insufficient to confirm that—just like in other European cities—they were destitute and came from the lowest strata of society.

Priedai

1 priedas. Pamestinių ir žindyvių registras (1789 m. gruodžio 15 d.)

	Vaikas (-ai)	Žindytė	Gyvenamoji vieta	Atlygis (auksiniais)
1	Vincentas Pranciškus	Kazimierienė Nemčinovskienė (<i>Kazimierzowa Niemczynowska</i>)	Cechanoveckio namas už Rūdinkų vartų	2
2	Mykolas	Motiejienė Milaševskienė (<i>Maciejowa Miłaszewska</i>)	Kunigo Zenkovičiaus namas einant link Antakalnio	2
3	Juozapas	Motiejienė Bobrovskienė (<i>Maciejowa Bobrowska</i>)	Truchnovskio namas prie bonifratrų bažnyčios	2
4	Kotryna	Steponienė Svialockienė (<i>Stefanowa Swialocka</i>)	Kačanovskienės namas einant link Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčios	4
5	Jurgis	Jurgienė Čiškovskienė (<i>Jerzyna Ciszowska</i>)	Šiškos namas Subačiaus gatvėje einant link misionierių bažnyčios	4
6	Magdalena	Stanisloviene Fialkovskienė (<i>Stanisławowa Fiałkowska</i>)	Sadovskio namas prie Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčios	4
7	Motiejus	Jonienė Sadovskienė (<i>Janova Sadowska</i>)	Hrinkevičiaus namas prie pilies	4
8	Jonas	Simonienė Ivanovskienė (<i>Symonowa Iwanowska</i>)	Hilzenienės rūmai už Trakų vartų	4
9	Marcijona	Klara Buchmanienė (<i>Klara Buchmanowa</i>)	Judickio namas už Trakų vartų	4
10	Motiejus	Mykolienė Voičechovičienė (<i>Michałowa Woyciechowiczowa</i>)	Žvejo Andžejevskio namas prie Neries	4
11	a. Magdalena, b. Marijona	Elena Kolosovskienė (<i>Helena Kołosowska</i>)	Odminio Kučinskio namas	8
12	Elzbieta	Marijona Konstantinovičienė (<i>Marjanna Konstantynowiczowa</i>)	Viršolovičiaus namas	4

	Vaikas (-ai)	Žindytė	Gyvenamoji vieta	Atlygis (auksiniais)
13	Marijona	Mikalojienė Lapkovskienė / Labkovskienė (<i>Mikołajowa Łapkowska / Łabkowska</i>)	Sinkevičiaus mūrnamis pilininko jurisdikijoje	4
14	Rozalija	Marijona Kšyžanovskienė (<i>Marjanna Krzyżanowska</i>)	Pijorų namas Kiaulių gavėje	4
15	Tadas	Jonienė Tšėčiakovienė (<i>Janowa Trzeciakowa</i>)	Žvejo Andžejevskio namas prie Neries	4
16	Marijona	Mykolienė Rodzevičienė (<i>Michałowa Rodziewiczowa</i>)	Spaustuvininko namas prie Neries	4
17	Juozapas	Jokūbienė Dzevanovskienė (<i>Jakubowa Dziewanowska</i>)	Dominikonų namas Vingriuose	4
18	Jonas	Motiejienė Dukštienė (<i>Maciejowa Dukstowa</i>)	Nuosavas namas prie pilies	4
19	Antanina	Magdalena Bukovskienė (<i>Magdalena Bukowska</i>)	Jelensko namas už Aušros vartų	4
20	Magdalena	Marijona Biganovskienė (<i>Marjanna Biganowska</i>)	Kunigo Verbuto namas dominikonų sklype prie Neries	4
21	a. Teklė, b. Kotryna (†)	Marijona Dombrovskienė (<i>Marjanna Dombrowska</i>)	Gurskio namas dominikonų sklype prie Neries	4
22	a. Marijona (†), b. Martynas	Agota Kostrovskienė (<i>Agata Kostrowska</i>)	Stacevičiaus namas prie vaivados malūno (prie Neries)	4
23	Martynas	Marijona Krupovisienė (<i>Marjanna Krupowisowa</i>)	Stacevičiaus namas prie vaivados malūno (prie Neries)	4
24	Paulius	Ona Stanovskienė (<i>Anna Stanowska</i>)	Odmnio Sokolovskio namas Odminių gatvėje	4
25	Andriejus	Teresė Baranovskienė (<i>Teresa Baranowska</i>)	Jelensko namas už Aušros vartų	4
26	–	Kazimierienė Žilinskienė (<i>Kazimierzowa Żylińska</i>)	Orlickio namas Užupyje	2
27	Teresė (†)	Motiejienė Bobrovskienė (<i>Maciejowa Bobrowska</i>)	Truchnovskio namas prie bonifratrų bažnyčios	–

Šaltinis: LVIA, f. 604, ap. 1, b. 14, l. 221.

2 priedas. Pamestinukų ir žindyvių registras (1790 m. pirmoji pusė)

	Vaikas (-ai)	Žindytė	Gyvenamoji vieta
1	Andriejus	Teresė Baranovskienė (<i>Teresa Baranowska</i>)	Pas Borusevičienę
2	Elzbieta	Ona Žilinskienė (<i>Anna Żylińska</i>)	Orlickio namas
3	Marijona	Mikalojienė Lapkovskienė / Labkovskienė (<i>Mikalojowa Łapkowska / Łabkowska</i>)	Pas Sokolovskį Užupyje
4	Jonas	Elena Dukštienė (<i>Helena Duksztowa</i>)	Nuosavas namas
5	Marijona	Agota Ivanovskienė (<i>Agata Iwanowska</i>)	Hilzenų rūmai
6	Elzbieta	Marijona Konstantinovičienė (<i>Maryanna Konstantynowiczowa</i>)	Pas Viršolovičių prie Neries
7	Juozapas	Motiejienė Bobrovskienė (<i>Maciejowa Bobrowska</i>)	Pas Kučinskį Odminių gatvėje
8	Martynas	Bazilijienė Čeraškie, kalvienė (<i>Bazyłowa Cieraszkowa, kowalowa</i>)	Pas kunigą Bogdzevičių
9	Magdalena	Bogumila Fijalkovskienė (<i>Bogumiła Fijałkowska</i>)	Šnipiškėse prie Neries
10	Teresė	Agota Ivanovskienė (<i>Agata Iwanowska</i>)	Hilzenų rūmai
11	Vincentas	Stanisloviene Bielskienė (<i>Stanisławowa Bielska</i>)	Pas Kardžiuką piliaininko jurisdikroje
12	Marijona	Mykolienė Rodzevičienė (<i>Michałowa Rodziewiczowa</i>)	Pas spaustuvininką prie Neries
13	Kotryna	Kotryna Glenbockienė (<i>Katarzyna Głębocka</i>)	Pas Boguckį bernardinų sklype Paplavų priemiestyje
14	Joana	Marijona Sokolovskienė (<i>Maryanna Sokołowska</i>)	Pas Savickį už Šv. Rapolo bažnyčios
15	Motiejus	Magdalena Petelčičienė (<i>Magdalena Petelczycowa</i>)	Nuosavas namas už Neries
16	Antanas	Marijona Jankovskienė (<i>Maryanna Jan-kowska</i>)	Pas kareivį Trojanovskį už Rūdninkų vartų
17	Marijona	Konstancija Novogurskienė (<i>Konstancya Nowogurska</i>)	Dominikonų pirtininko name (?)
18	Dar nepakrikštyta (-s)	Andriejienė Mnichovičienė (<i>Andrzejowa Mnichowiczowa</i>)	Kuzmickio namas
19	Magdalena	Elena Kolosovskienė (<i>Helena Kołosowska</i>)	–

Šaltinis: LVIA, f. 604, ap. 1, b. 60, l. 58.